

MICROLITELE DE LA BĂILE HERCULANE

Pentru suplinirea lipsurilor din trecut, în cursul anului 1954 au fost programate cercetări de suprafață în peșterile de pe amîndouă laturile Carpaților meridionali, între riurile Cerna și Olt. Cercetările efectuate de C. S. Nicolăescu-Plopșor și Corneliu Mateescu în 118 peșteri¹ au dus la concluzia că numai o parte din peșteri prezentau condiții favorabile unei vechi locuiri umane.

De aceea, tocmai pentru că erau îndeplinite astfel de condiții, colectivul a hotărît să efectueze sondaje și în Peștera Hoților (fig. 1) de lângă Băile Herculane (r. Almaș, reg. Timișoara). Această peșteră este așezată la aproape 200 m peste cumpăna mării, pe malul drept, în cheile prăpăstioase ale rîului Cerna, la puțină depărtare spre nord de Băile Herculane.

Încă din secolul trecut peștera a reprezentat un punct de atracție pentru vizitatori și pentru oamenii de știință. Primele cercetări arheologice despre care avem cunoștința s-au efectuat aci în anul 1872, cînd peștera a fost studiată și din punct de vedere arheologic, de un grup de medici și naturaliști unguri². Cu acest prilej s-a descoperit o seamă de fragmente ceramice, dintre care unele provenind de la vase lucrate cu mîna, iar altele la roată. După trei decenii, în anul 1904, Augustin Solýmosi a cercetat interiorul peșterii, găsind cinci fragmente ceramice ornamentate în chip diferit³. Mai apoi, în 1916 Ottokár Kadić a făcut săpături arheologice în peșteră⁴. În sfîrșit, în 1927, un colectiv alcătuit din inițiativa Muzeului regional al Olteniei a executat un mic sondaj în sala cea mare, scoțînd la iveală ceramică din epoca geto-dacă și din epoca feudală timpurie. De atunci pînă în vara anului 1954, Peștera Hoților nu a mai format obiectul vreunei preocupări arheologice. În cursul verii acestui an, s-a stabilit că Peștera Hoților conține numeroase urme arheologice și că ar putea con-

¹ C. S. Nicolăescu-Plopșor și Corneliu N. Mateescu, *Șantierul arheologic Cerna-Olt*, în SCIV, VI, 3-4, 1955, p. 391 - 394.

² *A Kongr. munkalatai*, p. 73 și Bódog Milleker, *Délmagyarország régiséglelelei*, I. Timișoara, 1897, p. 46 - 47.

³ Bódog Milleker, *op. cit.*, III, Timișoara, 1906, p. 82 și *Délmagyarország az őskorban*, Timișoara, 1894, p. 10, 11 și 20.

⁴ Ottokár Kadić, „Barlangi Közlemények”, V, 1917, p. 107 - 111.

stitui un obiectiv important pentru lămurirea unor probleme legate de istoria străveche a regiunii.

Cercetarea amănunțită a peșterii a îngăduit alegerea locului unde urma să se facă săpătura. Deși în sala cea mare locuirea străveche a atins

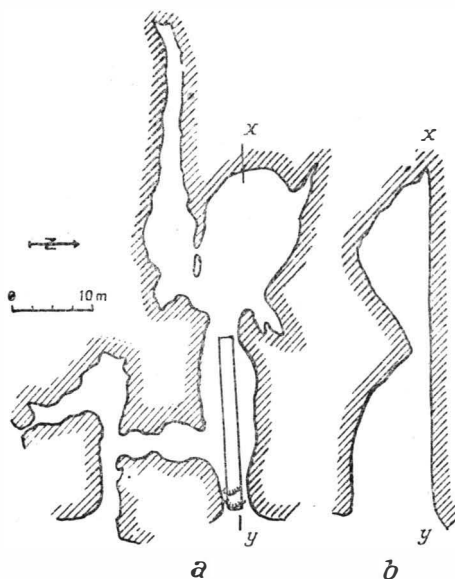

Fig. 1. — Peștera Hoților de la Băile Herculane :
a, planul peșterii; b, profilul peșterii.

pe urma măcinării treptate a tavanului peșterii, prin depunerea prafului adus de vânt, precum și din rămășițele de pe urma locuirii umane.

Viețuirea oamenilor din epoca neolitică este documentată prin diferite fragmente ceramice de tip Tisa și Sălcuța. Perioada de trecere spre epoca bronzului este reprezentată prin materiale ceramice de tip Coșofeni. S-au putut determina apoi resturi arheologice din prima și a doua epocă a fierului, altele din epoca daco-romană și din epoca feudală timpurie. La suprafață se găsesc ici și colo, pe lângă pereții peșterii, și cioburi din ultimele secole.

Stratul inferior — care ajunge pînă la circa 3 m grosime — este compus mai ales din pietricele mărunte de calcar, cu muchii ascuțite (dimensiunile pietricelelor nu depășesc 0,04—0,08 m în lungime și lățime). La partea superioară a acestui strat, în careurile 12—14, sub o dungă subțire de depuneri sterile, s-a putut detașa clar în suprafață și pe profil (pe 2,60m lungime) o lentilă de nuanță închisă, de pietricele amestecate cu cenușă,

maximum de intensitate, săpăturile noastre s-au limitat la un șanț, de 20×2 m, săpat în sala de acces, paralel cu axul lung al acesteia. Șanțul a fost împărțit în careuri de cîte 2 m. În timpul lucrărilor s-a constatat că din nefericire mai mult de 70% din suprafață a fost răscolită de săpăturile lui Ottokar Kadić și de căutătorii de comori. De aceea, în partea superioară a depunerilor, săpătura noastră a fost făcută mai mult în pămînt răscolit. Numai în partea dinspre fund și de mijloc a galeriei, acest strat a fost găsit nederanjat, dar pe suprafețe reduse ca întindere. Săpăturile efectuate în locurile amintite au dus la concluzia că umplutura galeriei este alcătuită din două straturi distincte compuse din material total deosebit (fig. 2)⁵.

Stratul superior, avînd maximum 1 m grosime, este format în principal din material rezultat de

⁵ C. S. Nicolăescu-Plopsor și colaboratori, *Șantierul arheologic Cerna-Olt*, în SCIV, VI, 1—2, 1955, p. 140—146, și C. S. Nicolăescu-Plopsor și Eugen Comșa, *Șantierul Băile Herculane* în „Materiale”, III, p. 51 și urm.

bucățele de cărbune și mai multe așchii microlitice de silex. Toate acestea reprezintă resturile unei vetre.

În fișa de pământ la care ne referim nu s-a găsit nici un fragment ceramic. Lipsa olăriei și prezența așchiilor și uneltelor microlitice ne-au îndemnat să cercetăm cu cea mai mare băgare de seamă, atât lentila amintită cât și restul depunerilor arheologice la adâncimea respectivă.

La același nivel, în careul 11, săpăturile noastre au atins o altă vatră, bogată în cărbuni, spărturi de oase de mamifere, dinți de ierbivor mărunț (oaie sau capră), vertebre, oase și solzi de pește în asociere iarăși cu așchii și unelte microlitice de același tip.

Studiind silexurile din punct de vedere mineralogic, observăm că ne aflăm în fața mai multor varietăți. O așchie nucleară ne arată că bulgării din care se prelucrau asemenea unelte erau de dimensiuni mici. Determinări încă nu s-au făcut, de aceea proveniența silexului ne

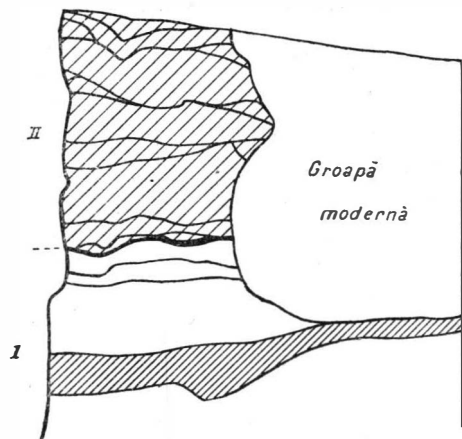

Fig. 2. — Profilul unui martor stratigrafic din mijlocul săpăturii.

(Banda hașurată corespunde unei vetre cu microlite).

Fig. 3. — Vederea profilului martorului stratigrafic.

este deocamdată necunoscută, dar probabil este vorba de bolovani mărunți culeși din prundișurile apelor. Mulțimea de spărturi și așchii atipice rezultate din prelucrarea uneltelor este în covârșitoare proporție față de piesele caracteristice care reprezintă slaba proporție de numai 8,40 %

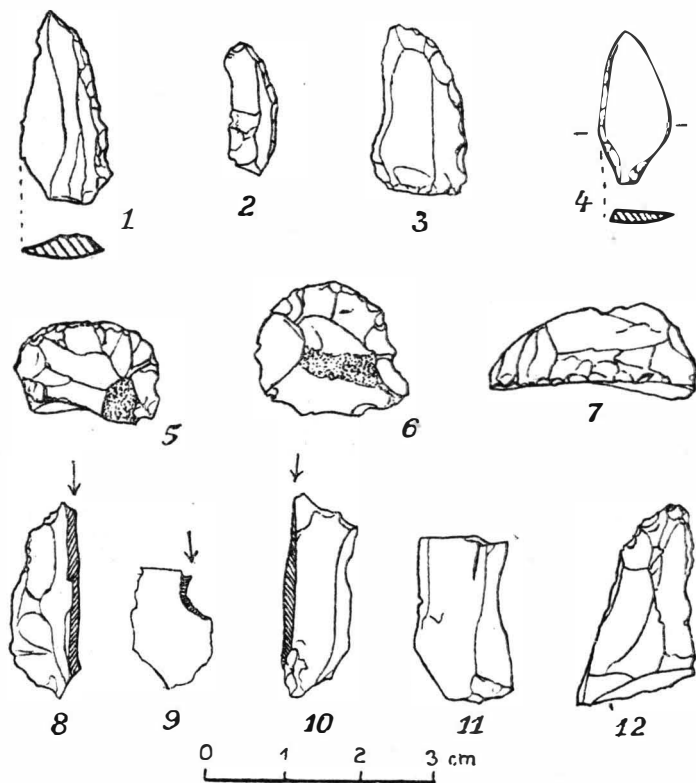

Fig. 4. — Peștera Hoților. Unelte microlite de silex.

față de totalul pieselor descoperite. După un calcul provizoriu, constatăm următoarele proporții :

așchii și spărturi atipice91,60 %
nuclee	0,60 %
lame	4,00 %
lame retușate	1,80 %
lame cu muchia țesită	1,00 %
riclitoare (grattoire)	0,40 %
scoabe (burine)	0,60 %
Total	100,00

În ceea ce privește inventarul uneltelor microlitice amintim că forma cea mai caracteristică este lama cu muchia țesită cunoscută în literatură sub numele „lame de canif“ (lamă de briceag).

Deși numărul uneltelor este proporțional relativ redus în Peștera Hoților, totuși el este mare în comparație cu alte complexe din epoci apropiate, de exemplu : Crémenea (com. Sita Buzăului, r. Stalin)⁶, unde avem de-a face cu ateliere de prelucrarea uneltelor pentru schimb.

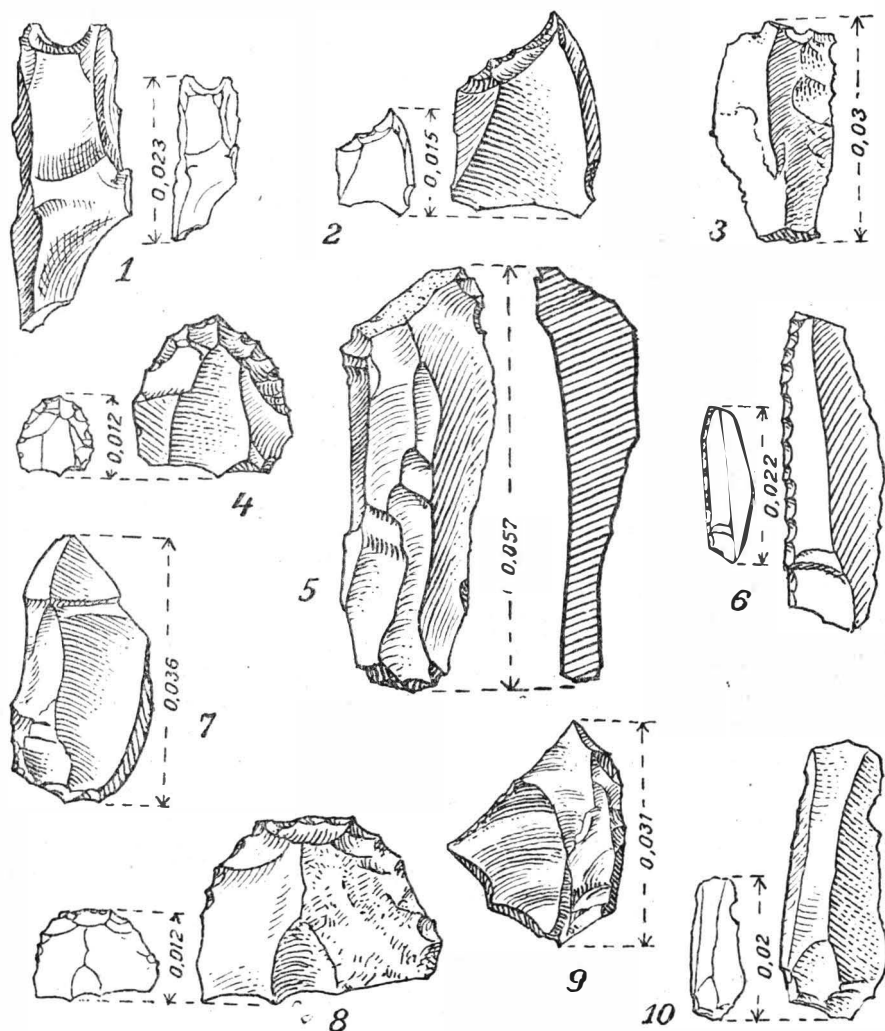

Fig. 5. — Peștera Hoților. Unelte microlite de silex.

Descoperirile făcute în nivelul respectiv ne arată, prin mulțimea așchiilor și prin cele câteva unelte de cremene, că Peștera Hoților a servit

⁶ Săpături efectuate în anul 1956 de C. S. Nicolăescu-Ploșșor.

în vechime drept adăpost unui grup omenesc care se ocupa cu vînatul prin împrejurimi și cu pescuitul în apele râului Cerna. Pentru vînătoare erau folosite arcul și săgeata cu virf de cremene. Pentru diverse scopuri gospodărești erau întrebuințate alte unelte, ca rîciitoare, lame, dălțițe (burine). Prezența în preajma vetrelor a așchiilor de silex rezultate de pe urma prelucrării materiei prime, ne arată că uneltele erau făcute chiar în peșteră. Cîteva fragmente de valve de *Unio* dovedesc că pentru culesul hranei locuitorii peșterii cutreierau pînă departe, întrucît această specie de scoică nu trăiește în apele Cernei.

Poziția stratigrafică a vetrelor și lipsa oricăror resturi de ceramică în nivelul microlitelor, este o dovadă că ne aflăm în fața unei comunități ce a viețuit în peșteră într-o perioadă anterioară apariției ceramicii și pietrei șlefuite, adică în perioada de sfîrșit a epocii paleolitice.

Ne aflăm într-o perioadă în care mai dăinuie ultimele ecouri de prelucrare a silexului după tehnica și în formele paleoliticului de sfîrșit.

În lumina rezultatelor de la Băile Herculane, sîntem de părere că trebuie să se dea o altă interpretare și unor descoperiri mai vechi: astfel, lama microlitică scoasă la iveală de Anton Koch în peștera de la Someșul Rece⁷, în asociație cu resturile faunistice în care nu a apărut nici un element fosil dispărut sau emigrat din țara noastră, ne îngăduie să presupunem acolo existența unei culturi similare aceleia din Peștera Hoților.

De asemenea lama microlitică aflată în timpul săpăturilor de la Baia de Fier în anul 1929⁸, atribuită atunci magdalenianului, prin poziția ei stratigrafică se situează în aceeași vreme cu descoperirile de la Băile Herculane. Tot în Peștera Muierilor de la Baia de Fier, în anul 1952, făcîndu-se observații asupra stratigrafiei sedimentelor, imediat sub ultimul strat steril („sigiliul paleoliticului alcătuit din pulbere și grăunțe mărunte de calcar în amestec cu oscioare de liliaci și rozătoare”) deasupra căruia urmează depunerile neolitice și mai noi, s-a descoperit un fragment de lamă de silex de caracter microlitic cu început de patinare⁹. Poziția stratigrafică superioară a lamelor în raport cu stratul inferior bogat în urme de cărbuni, în care au apărut unelte caracteristice aurignacianului, ne îndreptățește să atribuim piesele microlitice de la Baia de Fier unei perioade corespunzătoare celei din care datează și uneltele de la Băile Herculane.

Descoperirile de la Baia de Fier și Someșul Rece nu ne ajută însă la precizarea poziției cronologice a complexului pe care îl analizăm, de aceea sîntem nevoiți să căutăm analogii în alte grupuri culturale mai îndepărtate.

În linii generale, din punct de vedere tipologic se constată o strînsă asemănare între uneltele descoperite în Peștera Hoților și cele din cultura aziliană¹⁰. Constatarea se bazează pe existența lamelor cu marginea teșită

⁷ Anton Koch, *A hidegyszamosi csontbarlang ismertetése*, în „Orvosi és Természettani Tudományos Értesítő”, Cluj, 1891.

⁸ C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Le Paléolithique en Roumanie*, în „Dacia”. V — VI, p. 65, fig. 18 și p. 102.

⁹ Inedită, la Institutul de arheologie.

¹⁰ D. Peyrony, *Éléments de Préhistoire*, Paris, 1948, p. 116, fig. 75/12, 13.

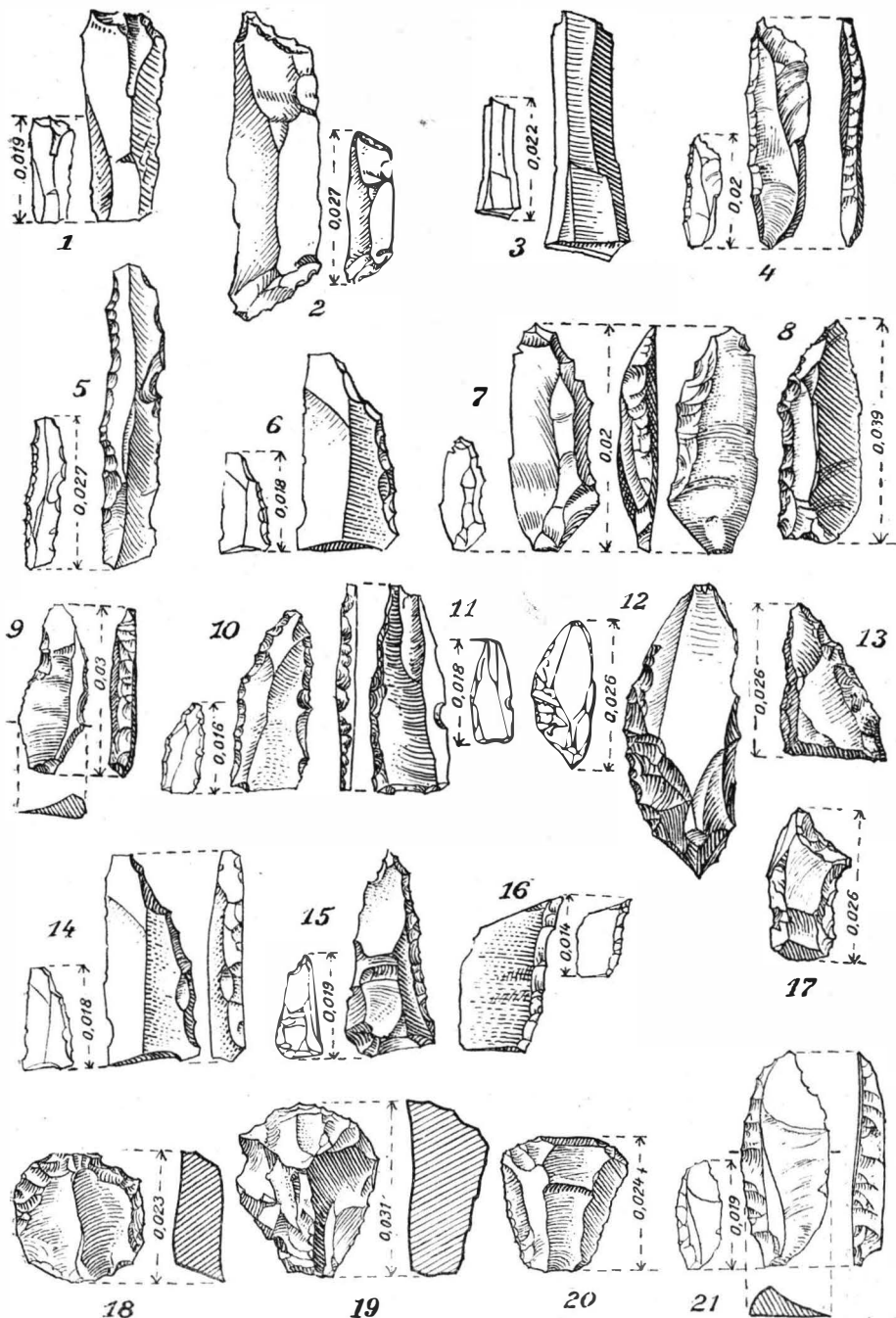

Fig. 6. — Peștera Hoților. Unele microlite de silice.

(formă caracteristică acestei epoci) și în special pe lipsa totală de pînă acum a formelor geometrice (specifice culturii tardenoisienne).

Este prima semnalare de acest gen în țara noastră surprinsă în cele mai clare condiții stratigrafice avînd evident o valoare științifică de prim ordin față de alte două mărunte descoperiri de suprafață făcute la Plopșor (r. Plenița), pe locul numit Iroave¹¹ și la Slobozia (r. Giurgiu)¹², unde au apărut de asemenea cîte o lamă de silex cu muchia teșită, de tipul celor de la Băile Herculane.

Mai de mult, în prima fază de cercetare a așezărilor de terasă, culegătorii de microlite de la noi și din alte părți, nu au ținut seama de unele resturi arheologice aflate în asociere cu microlitele, considerîndu-le drept elemente care teoretic nu aveau ce căuta acolo. Din această cauză și descoperirile mai vechi de la Cleanov (Dealul Fiera), Plopșor, Sălcuța, Șimnic și Zănoaga¹³, după aspectul morfologic al uneltelor de silex, au fost atribuite la început epocii mezolitice. În schimb, o cercetare mai atentă a așezărilor și adunarea tuturor categoriilor de materiale documentate acolo, au dus la noi și în alte țări la surprize neplăcute pentru arheologii grăbiți să îmbogățască harta răspîndirilor mezolitice cu noi descoperiri.

În Oltenia, în urma sondajelor de pe dealul Fiera de la Cleanov¹⁴, s-a dovedit că microlitele nu sînt izolate, ci se găsesc în asociere cu ceramică primitivă, cu unelte de piatră șlefuită, cu începuturi de cultivare primitivă a plantelor agricole (alac, mei, mohor, hrișcă și orz) și chiar cu un început de creștere a animalelor, elemente cu totul noi, care caracterizează neoliticul timpuriu. Descoperirea de la Cleanov a fost confirmată prin săpăturile de la Dudești din Muntenia¹⁵ și de la Glăvăneștii Vechi din Moldova¹⁶. În complexe amintite s-au găsit în mod constant microlite în asociere cu ceramică și unelte de piatră lustruită, aceste complexe reprezentînd la noi faze dezvoltate ale neoliticului timpuriu. Ținînd seama de faptul că printre microlitele din Peștera Hoților lipsesc formele geometrice, faza documentată acolo, din punct de vedere cronologic, în stadiul actual al cercetărilor este fără îndoială mai veche decît cel mai timpuriu neolitic. Rezultatele săpăturilor de la Cleanov și al celorlalte cercetări menționate ne duc la concluzia că pe teritoriul țării noastre tehnica prelucrării și formele unor unelte din paleoliticul de sfîrșit nu dispar o dată cu începutul holocenului, ci ele se mențin la unele grupuri izolate, pînă mai tîrziu în

¹¹ C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Industries microlithiques en Olténie*, „Dacia”, VII — VIII, 1937 — 1940, p. 1 — 12, p. 5, fig. 2/19 și 20.

¹² Materiale inedite. Complex descoperit de Gh. Rădulescu și M. Ionescu de la Muzeul raional din Giurgiu.

¹³ C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Industries microlithiques en Olténie*, loc. cit.

¹⁴ C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Săpăturile de pe dealul Fiera, com. Cleanov, regiunea Dolj*, în SCIV, III, 1952, p. 142 — 147.

¹⁵ Eugen Comșa, *Rezultatele sondajelor de la Dudaști și unele probleme ale neoliticului de la sud de Carpați*, în SCIV, VII, 1—2, 1956, p. 41—49.

¹⁶ I. Nestor, *Activitatea șantierului de săpături arheologice Iași-Botoșani-Dorohoi*, în SCIV, I, 1, 1950, p. 27 — 32; idem, *Săpăturile de pe șantierul Valea Jijiei (Iași-Botoșani-Dorohoi) în anul 1950*, în SCIV, II, 1, 1951, p. 51—55.

plin neolitic. Când se va face studierea din toate punctele de vedere a complexelor vetrelor cu microlite de la Băile Herculane, cu deosebire determinările paleontologice și a radiocarbonului, vom avea posibilitatea nu numai a unei precise încadrări geocronologice, dar și a înțelegerii stadiului de dezvoltare social-economică a grupului uman ce a sălășluit în Peștera Hoților. Spunem aceasta întemeiați pe bănuiala că resturile osteologice de ierbivor mărunț, oaie sau capră, ar putea aparține unor specii domestice. Din datele de care dispunem pînă în prezent e de observat că în vreme ce în Moldova, la Ceahlău¹⁷, și în Transilvania de nord-est, la Cremenea, întreg complexul de forme litice al gravetianului de sfîrșit persistă pînă la începuturile neoliticului, în Banat epipaleoliticul are caracter microlitic ce-l apropie de azilian, în vreme ce la Giurgiu (Malul Roșu)¹⁸ el are aspect macrolitic, o dovadă că la noi nu pretutindeni, paleoliticul sfîrșește la fel, ci încă din acele vremuri pe teritoriul țării noastre se formează mai multe arii culturale deosebite.

C. S. NICOLĂESCU-PLOPȘOR și EUGEN COMȘA

МИКРОЛИТЫ В БЭИЛЕ ГЕРКУЛАНЕ

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

В раскопках, произведенных в 1954 и 1955 гг. в Пештера Хоцилор близ Бэиле Геркулане, кроме многочисленных материалов были найдены и остатки очагов. На них и вокруг них находились многочисленные отщепы и микролитические кремневые орудия. Характерной для них формой является форма лезвия со сплюснутым краем, аналогичная форме лезвия азильской культуры во Франции. Отсутствуют геометрические формы. Принимая во внимание и другие находки в РПР, авторы датируют микролиты в Пештера Хоцилор пещером, предшествовавшим раннему неолиту.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Пештера Хоцилор в Бэиле Геркулане: *a* — план пещеры; *b* — профиль пещеры.

Рис. 2. — Профиль контрольного разреза (заштрихованная полоса соответствует очагу с микролитами).

Рис. 3. — Вид профиля контрольного разреза.

Рис. 4. — Пештера Хоцилор. Микролитические кремневые орудия.

Рис. 5. — Пештера Хоцилор. Микролитические кремневые орудия.

Рис. 6. — Пештера Хоцилор. Микролитические кремневые орудия.

¹⁷ Săpăturile lui C. S. Nicolăescu-Plopșor din anii 1955 și 1956.

¹⁸ C. S. Nicolăescu Plopșor, Eugen Comșa, Gh. Rădulescu și M. Ionescu, *Paleoliticul de la Giurgiu. Așezarea de la Malul Roșu*, în SCIV, VII, 3—4, 1956, p. 223—234.

LES MICROLITHES DE BĂILE HERCULANE

(RÉSUMÉ)

Les fouilles effectuées en 1954 et 1955 dans la «Peștera Hoților» (la Caverne des Brigands), à proximité de Băile Herculane, ont mis au jour, outre de nombreux matériaux, les vestiges de plusieurs foyers, avec, sur le foyer même et tout autour, de nombreuses lames ainsi que des microlithes en silex. Celles-ci se distinguent par leur forme de lame biseautée d'un côté et se rapprochent de celles de la civilisation azilienne, de France. Les formes géométriques sont absentes. Tenant compte d'autres découvertes faites également en Roumanie, les auteurs font remonter les microlithes de la Peștera Hoților à une époque antérieure à la première période néolithique.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — La caverne „Peștera Hoților”, à Băile Herculane : a, plan de la caverne ; b, profil de la caverne.

Fig. 2. — Profil d'un témoin stratigraphique du milieu des fouilles (la bande hachurée correspond à un foyer à microlithes).

Fig. 3. — Vue du profil du témoin stratigraphique.

Fig. 4. — Peștera Hoților. Outils microlithes en silex.

Fig. 5. — Peștera Hoților. Outils microlithes en silex.

Fig. 6. — Peștera Hoților. Outils microlithes en silex.